ETNOGRAFIE PŘESVĚDČENÍ A PRAKTIK STUDENTŮ UČITELSTVÍ ZAMĚŘENÝCH NA PRÁCI S ŽÁKOVSKOU DIVERZITOU

ETHNOGRAPHY OF PRE-SERVICE TEACHERS' BELIEFS AND PRACTICES WITH REGARD TO WORKING WITH STUDENT DIVERSITY

Jana Obrovská[1], **Petr Svojanovský**[1], **Jana Kratochvílová**[1], **Kateřina Lojdová**[1], **František Tůma**[1] **a Kateřina Vlčková**[1]

[1] Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

V tomto příspěvku se zaměřujeme na 1) přesvědčení a praktiky studentů učitelství při práci s žákovskou diverzitou během jejich praxí na základní škole a 2) jak je toto myšlení a jednání formováno realizovaným kurikulem vybraných kurzů na univerzitě. Aplikovali jsme tzv. vícemístnou etnografii, která umožňuje studovat propojení mezi souvisejícími prostředími, v nichž se vyskytuje zkoumaný jev. Ukazujeme, že studenti oscilují mezi zohledňováním individuálních vzdělávacích potřeb „výrazných" žáků a prací s třídou jako celkem, tedy univerzalizací výukového procesu. Přitom nevyužívají strategie a postupy perspektivní z hlediska adresování potřeb každého žáka ve třídě.

Klíčová slova: *žákovská diverzita, učitelské vzdělávání, studenti učitelství, etnografie*

Abstract

We focus on 1) the beliefs and practices of pre-service teachers with regard to working with student diversity during their practicum at lower-secondary schools, and 2) the ways their thinking and behaviour is shaped by the realized curriculum of selected courses at university. We build on multi-sited ethnography which focuses on associations between related environments with regard to the phenomenon under scrutiny. We demonstrate that the pre-service teachers oscillate between addressing individual educational needs of "conspicuous" students and working with the whole class. They do not use strategies which are promising in addressing the educational needs of each individual student.

Keywords: *student diversity, teacher education, pre-service teachers, ethnography*

1 Úvod

Ačkoliv pedagogický výzkum dlouhodobě zjišťuje, jak učitelé mohou efektivně pracovat s žákovskou diverzitou (Banks & Banks, 2004; Booth & Ainscow, 2002; McDonald & Zeichner, 2008), její implementace stále představuje pro učitele profesní výzvu. Přitom mnozí z nich sklouzávají k „jednorychlostní" výuce zaměřené na průměrnou úroveň třídy. To platí i o studentech učitelství, kteří potřebují podporu v rámci své profesní přípravy, aby se učili s žákovskou diverzitou pracovat. Proto se ptáme: Jaká jsou přesvědčení a praktiky studentů učitelství při adresování žákovské diverzity během jejich praxe na ZŠ? Jak adresování žákovské diverzity studenty na praxi souvisí s realizovaným kurikulem předmětů na univerzitě, které studenti navštěvují?

2 Teorie

Pro charakteristiku teoretických východisek tohoto příspěvku, viz příspěvek „Mezi individualizací a univerzalizací: Mentorování studentů učitelství vztahující se k žákovské diverzitě".

3 Metodologie výzkumu

Pro obecnou charakteristiku metodologie, viz příspěvek 2 „Mezi individualizací a univerzalizací: Mentorování studentů učitelství vztahující se k žákovské diverzitě".

Náš vzorek tvořilo 8 studentů učitelství, jejich 6 provázejících učitelů na praxi ve 3 základních školách a 7 vyučujících 4 předmětů na univerzitě. Datový korpus analyzovaný pro tento příspěvek sestává z terénních poznámek ze 120 hodin přímé výuky studentů na praxi; 100 přepsaných audio záznamů z reflexí studenta a mentora po výuce; terénních poznámek ze 40 hodin výuky na univerzitě; 30polostrukturovaných rozhovorů.

4 Výsledky

Dosavadní analýza dat ukazuje, že se studenti učitelství v realizovaném kurikulu na univerzitě setkávají zejm. s pedagogickým a speciálně pedagogickým pojetím diverzity. Ačkoliv studenti učitelství deklarují, že jejich vzdělavatelé na univerzitě tematizují problematiku žákovské diverzity, vybavují si spíše epizodické příklady a celkově se necítí být připraveni žákovskou diverzitu během své praxe adresovat. V rámci svých praxí se studenti učitelství zaměřují zejména na práci s „výraznými" žáky z hlediska nekázně, tempa, talentu či speciálních vzdělávacích potřeb. S těmito žáky studenti systematicky pracují.

5 Závěry a diskuse

Studenti učitelství ve svých přesvědčeních i praktikách akcentují zohledňování individuálních vzdělávacích potřeb „výraznýc" žáků. Zároveň jsou však svými provázejícími učiteli skrze explicitní doporučení vedeni k práci s celou třídou, tj. univerzalizaci výukového procesu. Nezamýšleným důsledkem této polarity mezi individualizací mířenou zejm. na „výrazn" žáky a univerzalizací zohledňující třídu jako celek je absence pozornosti věnovaná individuálním potřebám průměrných žáků. Z perspektivy DI tak studenti nedostatečně využívají organizační formy homogenního či heterogenního groupingu založeného na jasně definovaných kritériích, které mohou být perspektivní z hlediska adresování individuálních potřeb všech žáků ve třídě. V realizovaném kurikulu předmětů na VŠ rovněž chybí systematičtější pojednání groupingových výukových strategií.

Poděkování

Příspěvek vznikl při řešení projektu GA ČR (19-06763S) Etnografie diverzity v pregraduální přípravě učitelů. Děkujeme Grantové agentuře České republiky za poskytnutou podporu.

6 Literatura

Banks, J. A., & Banks, C. A. M. (Eds.). (2004). *Handbook of research on multicultural education* (2nd ed.). Josey-Bass.

Booth, T., & Ainscow, M. (2002). *Index for inclusion: Developing learning and participation in schools.* Centre for Studies on Inclusive Education.

Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography. Principles in practice* (3rd ed.). Routledge.

Marcus, G. E. (1995). Ethnography in/of the world system: The emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology*, *24*, 95–117.

Tomlinson, C. A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms* (2nd ed.). Association for Supervision and Curriculum Development.